

№12

середа, 11 вересня 2002 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

92

... Збудував я, люди, Храми оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

З приводу...

ЧИ ПОТРІБЕН ПАНУ КРЕМЕНЮ ОБМАН?

Енциклопедія краю ("Історія міст і сіл Української РСР" за редакцією Петра Тронька, Закарпатська область, 1982 рік) не вказує, що у Підвиноградіві з близько чотирьох тисяч населення проживає бодай один ром, хоча

лінійці перед добротною школою. Федір Федорович Іванчо, гість Дня знань, закінчив свій виступ словами: "Господи, даруй вам милостивих шкільних літ!" Промовляв і голова сільської ради, і Герой, котрий отримав відзнаку

Підрахувала: сто тридцять один школяр - ром.

Далебі, немало.

Сяли білосніжними сорочечками вихованці початкових класів. З числа українців.

Пишалися модними платтями старшокласниця.

Гурточком у куточку стояли ромські школярі. В основному ті, які навчалися в "шевченківській хижі". Виділялися новенькими костюмами діти з заможних родин.

Запримити серед гурту хлопчика у вузванках, більших на кілька розмірів. Іще одного у теплій куртці болоні, іншого у теплому светрі.

На лінійці, на яку завтали й учні з дочірніх шкіл - Матієва і Дротинців, отримували грамоти школярі, які були переможцями з першої футбольної серед вуличних команд згадувалися випускники, відзначені Президентом.

Але то все неромом.
- Дзень-дзелень! - рознеслося довокола.

Ромських школярів їхні українські вчителі вишикували в стрій і повели в класи непоказної будови. Вони мали продовжувати навчання.

Шановний пане міністр! Чи спадає вам на гадку, коли читаєте звіти про навчання ромських дітей у школах Закарпаття, що постановка навчання як і цифри "начальників" - для звітності Міністерству?!

Юлія Зейкан,
с.Підвиноградів
на Закарпатті.

там розташований найкolorитніший табір.

Школярів у "шевченківській хижі" не знайшли. Двоє смаглявих хлоп'ят охоче погодилися вказати дорогу до місцевої великої будови, де їх можна зустріти. Отож взяли в автівку.

Багато про що мовилося на

за службу у Єгипті, і відзначений Президентом.

Не виступав хіба що жоден дорослий ачи юний представник ромської народності. Не було і брова табору.

Елизавета Михайлівна Сагайдак, директор школи з чотирнадцятилітнім стажем, трішки розгубилася, коли попросили назвати число школярів, які розпочинають навчання. Мовила трішки розгублено:

- Тридцять четверо - в першому, двадцять дев'ять - другому, ще двадцять шість плюс чотирнадцять...

Нас читають!

За серпень місяць наш сайт відвідали близько 6 тисяч респондентів. Пропонуємо читачам статистику використання серверу www.romaniyag.uz.ua.

№ п/п	К-сть запитів	Країна
1.	2797	США (комерційні)
2.	913	Невідомі
3.	560	Мережеві організації
4.	429	Російська Федерація
5.	383	Україна
6.	115	Швейцарія
7.	81	Мексика
8.	76	Нідерланди
9.	74	Італія
10.	51	Бразилія
11.	49	Югославія
12.	48	Данія
13.	42	Китай
14.	37	Фінляндія
15.	28	Чехія
16.	26	Австрія
17.	26	Бельгія
18.	25	Польща
19.	22	Німеччина
20.	17	США (освітні)
21.	8	Угорщина
22.	5	Японія
23.	3	Канада
24.	2	Франція
25.	1	Колумбія
26.	1	Іспанія
27.	1	Греція
28.	1	Перу
29.	1	Португалія
30.	1	Тайвань

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Ще у 1993 році в "Основних напрямках зовнішньої політики України" було проголошено, що "перспективною метою зовнішньої політики України є вступ до Європейського співтовариства". З 1 березня 1994 року набула чинності угода про партнерство і співробітництво України та ЄС за напрямками: розвиток політичних відносин; сприяння торгівлі, інвестиціям, економічним відносинам; створення основи для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, громадського, науково-технічного та культурного співробітництва; допомога Україні у проведенні економічних реформ та розвитку демократії.

Була затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000 року Програма інтеграції

України до Європейського Союзу. Для цього, крім здійснення економічних реформ та демократичних перетворень, необхідно здійснити адаптацію законодавства України до законодавства ЄС. На сьогодні законодавство України відповідає лише 30-40 стандартам з 10 тисяч стандартів ЄС.

ЄС з розумінням ставиться до прагнення України стати його частиною. Проте внутрішня ситуація у нашій державі протягом останніх років не дозволяє Європейському Союзу розглядати Україну як першочергового кандидата на вступ. Головною передумовою вступу до ЄС є стабільна політична та економічна ситуація в Україні, високий рівень добробуту, дієвий захист прав меншин та прав людини.

"Отче, що єси на небі,
збережи усім діткам мамі.
Нехай, мов тісто на хлібець,
в теплі ростуть їм під руками."

Мілан Руфус

У номері:

- **МOM - жертвам нацистських переслідувань** стор. 3
- **Один із найстаріших ромів Ужгорода про себе, своє життя** стор. 5
- **Любов і зона** стор. 6
- **На Світ FM звучатиме і ромська мова** стор. 8
- **Оповідання І.Франка актуальне і через сто літ** стор. 9

Анонс!

Щоп'ятниці о 16⁰⁰ виходитимуть на хвилях радіо "Світ FM" (104,7) передачі ромського радіо, де слухачі зможуть послухати передачі ромською мовою, історію, традиції ромської сім'ї, музику.

Редактор передачі - студентка філологічного факультету відділення журналістики Єва Чурей.

РОМ-ПРЕС

Віктор Ющенко і його команда - в Ужгороді

Коли цей номер "Романи Яг", дорогі читачі, потрапить у ваші руки, то в Ужгороді вже буде новий мер. Ним став Віктор Погорелов. А напередодні, 4 вересня, в Ужгород

приїхав Віктор Ющенко і його команда. "Наша Україна" підтримує кандидатуру Павла Чучки. Окрім цього кандидата є ще інші. Рома не байдує, хто буде мером. Адже лише в одному обласному центрі понад 5 тисяч ромського населення. Всі попередні мери дуже багато обіцяли. Та навіть єдина помпа у таборі по вул.Тельмана, де проживає понад триста ромів, - не відремонтована. Чимало роздавалося обцянок про спорудження житла і т.д., і т.п.

У команді Віктора Ющенка були голови партій, які входять до виборчого блоку "Нашої України". Варто зазначити, що в місто над Ужем прибула і народна артистка України, депутат Верховної Ради України Оксана Білозір.

Мером Ужгорода повинна бути ділова, професійна, чесна людина. Справжній господар міста. Бо Ужгород сьогодні, за висловом Павла Чучки, "смітник у центрі Європи". Роми підтримають найдостойнішого.

Готується нова редакція Закону України "Про національні меншини"

Київ. Згідно з інформацією Державного комітету у справах національності та міграції, сьогодні в Україні існує понад 760 громадських організацій національних меншин, з них 29 загальнодержавні, а інші - регіональні. Основні напрями діяльності комітету: забезпечення прав національних меншин, забезпечення прав осіб, депортованих за національною ознакою, міграційні процеси та захист прав біженців, зміцнення зв'язків із закордонним українством.

Головною особливістю сучасної Держкомнаціміграції є те, що в усіх чотирьох зазначених напрямках він виступає головним координатором діяльності центральних та місцевих органів влади.

Як зазначив голова комітету Георгій Серета, останнім часом готується нова редакція Закону України "Про національні меншини", оскільки подібний Закон діє у нашій країні, але з часу прийняття минуло майже 10 років і назріла необхідність унесення у законодавство певних змін.

Нагавка до пенсії матерям-героїням

Київ. Верховна Рада України прийняла Закон "Про внесення змін в Закон України за особливі заслуги перед Україною", за який проголосували 289 депутатів. За цим Законом передбачається надбавка до пенсії від 20 до 40%.

Законом передбачено, що пенсії за особливі заслуги матимуть колишні орденоносці СРСР, члени Кабміну і уряду УРСР, депутати обласних, районних, міських рад, котрі обиралися не менше 4-х разів. Відрадно, таку пенсію отримуватимуть і матері-героїні, що мають не менше 5-х дітей.

Було б добре, як би поміч дійшла і до багатодітних ромських родин, котрі найбільше її потребують.

Рому "made in Ukraine"

Як повідомив "Московский комсомолец" від 29.08.2002 року, румунські ромі жebraють у Франції, повсюдно видаючи себе, то за афганців, то за українців. Мотиви цього феномену пояснюються просто - більше подають. Особам, які змінили національність, вдається "заробити" до 150-200 євро на день. Це багатокоштових суконь і кучерявого волосся канув у Лету. Мода останнього часу в Парижі - "афганський стиль" - точна копія розтиражованих західними ЗМІ образів людей, які постраждали від режиму Таліба. Жакки - на 80% у чорних одягах, із вуалями, як правило, з дітьми на руках. Чоловіки - у халатах і тюрбанах.

А запит на українців виник випадково. Хтось із ромів просто "від фонаря" назвався так прохожимою, і той йому дав гроші. Отож інші зразу стали "біженцями з Києва". Румунам уже не подають - дістали.

Рік "одинадцятимому вересню"

11 вересня минулого року у Нью-Йорку не було фатальних випадковостей і природних катастроф. Була продумана акція вбивства. Вона зачепила усях. Сьогодні весь світ сумує і співчуває за невинно загинувшими під гігантськими торговими центрами та під будовами Пентагону.

ДІВЕСА ЄВРОПАКЕ АНДЕ УНГРІКО АЙ АНДЕ УКРАЇНА ДНІ ЄВРОПИ В УГОРЩИНІ, УКРАЇНІ

26 серпня у рамках проведення Днів Європи в окрузі Земплен (Угорщина) у місті Шаторальугейль відбулося обговорення "Як будувати відносини з ромською меншиною в Європейському Союзі?"

До делегації від Закарпатської області входила група лідерів ромських громад краю Й.І.Адам, О.Й.Пап, Е.Ю.Ярошенко під керівництвом Ю.Б.Свчак - головного спеціаліста відділу у справах національностей та міграції ОДА. Члени делегації як спостерігачі ознайомилися з успіхами і проблемами життя ромської громади Угорщини.

РОМСЬКА МЕНШИНА УГОРЩИНІ

Як зазначив Золтан Пеці - представник Міністерства закордонних справ Угорщини, ромська меншина - найбільша з 13 етнічних меншин і нараховує 10 відсотків від 10,5-мільйонного населення. Оскільки це досить

з проблем ромів і Громадський фонд "За угорських ромів".

У 1994 році в Угорщині вперше у світі національні меншини отримали право на створення національних органів місцевого самоврядування, створивши нову вертикаль управління, що діє паралельно з державними і звичайними органами місцевого самоврядування. Проте ці органи самоврядування діють не ефективно. З гострою критикою їх роботи виступили Іштван Жорно та

ставники Євросоюзу вбачають у цьому дискримінацію і заявили, що без затвердження рівноправ'я щодо ромів Угорщину в об'єднану Європу не приймуть.

У Міністерстві освіти Угорщини запевняють, що йдеться не про школи для розумово відсталих дітей. Спецшколи для ромських дітей відкриті через різницю підготовки до школи з метою останніх надгонати інших учнів.

Такий підхід викликав незадоволення у освічених колах ромської спільноти. Вони обвинуватили державу у порушенні прав людини і пообіцяли звернутися з протестом у європейській структурі.

В першу чергу ромі вимагають закриття допоміжних шкіл, які, на їх думку, ведуть до расової сегрегації і завдають величезної моральної шкоди.

Проте підвищення рівня освіти спостерігається всюди.

З 2002 року і в школах, і в вузах для ромів-студентів видається спеціальна щомісячна стипендія у розмірі 12 тис. форинтів. Меншини отримали можливість відстоювати свої права через створення політичних партій. Найвпливовіша з них "Лунго дром" ("Довга дорога") представляє половину всіх ромів-депутатів у органах місцевого самоврядування. Проте провести свого депутата у парламент поки що не вдається, і зараз там не має жодного ромського депутата. Щоб взяти участь у парламентських виборах 2002 року, що відбудуться восени, партії необхідно пройти реєстрацію. Якщо вона буде зареєстрована, то, на думку експертів, набере необхідну кількість голосів і створить значну парламентську фракцію.

Сьогодні при адміністрації прем'єр-міністра створений Секретаріат з питань ромів. Ласло Телекі - державний секретар політичного державного секретаріату з питань ромів, відзначив, що на навчання ромів виділено 400 млн. форинтів. Запропоновано органам місцевого самоврядування підготувати план інтеграції ромів, що охоплював би всі сфери життя: освіту, охорону здоров'я, підприємництво, фінансові питання. Європейська спільнота допомагатиме у вирівнянні ситуації з ромами, щоб угорці зрозуміли, що вони не поліпшать свого становища самі через бідність і зубожіння ромів.

28 серпня День Європи відбувся і в Ужгороді. Урочисте відкриття в Ужгородському краєзнавчому музеї зібрано чималу публіку: підприємців, представників бізнесових структур, голів відповідних відділів ОДА. Відбулася зацікавлена і відверта розмова з другим секретарем представництва Європейського Союзу в Україні Франческо Лучіані з головами ромських національно-культурних товариств Закарпаття.

Єва Сюрет,
м. Ужгород

На світліні: під час обговорення.

відчутний відсоток, то уряд країни з початку 90-х років почав проводити нову політику держави щодо національних меншин.

У 1990 році було створено Міністерство з національних і етнічних меншин, яке координує всі напрями роботи і програми допомоги. У 1993 році у країні був прийнятий Акт з прав національних і культурних меншин, за який проголосували 96% депутатів парламенту. Згідно з положеннями Акту, основним критерієм отримання статусу меншини - проживання етносу в Угорщині не менше 100 років. За статусом меншини отримують великі пільги і цільові кошти від держави.

Попри значне поліпшення, становище ромської меншини є однією з найбільш гострих невирішених проблем.

З 1994 року держава почала займатися ромською проблемою окремо від інших національних меншин. Така політика була обумовлена бажанням Угорщини вступити до Європейського Союзу у 2004 році, бо країни-учасниці незадоволені злидним становищем меншин і вимагають ефективних заходів з нормалізації їх становища, в першу чергу ромів.

У 1995 році уряд видає три постанови, направлені на поліпшення житлових умов меншин, створює Координаційну раду

Йожеф Вайош. На засіданнях депутатів сільських рад ромів не запрошують, і всі питання вирішують без них: питання освіти, отримання інформації про початок конкурсів та тендерів, на підприємницьку діяльність.

ОСВІТА

В країні діють кілька спеціальних програм. В першу чергу програми з поліпшення матеріального становища ромів. Щорічно вони отримують близько 800 млрд. форинтів (1 дол. США = 270 форинтів). Інша програма - підвищення рівня грамотності. Багато дітей, котрі досягли 16 річного віку, не вміють читати і писати. Згідно з Відомством з національних та етнічних меншин Угорщини, лише 0,001% ромів мають вищу освіту. Вчителька Вероника Олоклакей відзначила, що бідність і зубожіння ромських сімей пов'язані з неосвіченістю. Роми не можуть отримати інформацію про роботу, куди звертатися для вирішення питань отримання кваліфікації, а звідси впливають фінансово-економічні труднощі. Необхідно звернути увагу не тільки на дітей, а й дорослих у отриманні освіти.

Для представників ромської народності в Угорщині створені спеціальні школи. Майже 94% ромських дітей охоплені особливою формою навчання, тобто вчаться окремо від інших. Пред-

ДОПОМОЖЕМО, КОЛИ МОЖЕМО

МОМ - ЖЕРТВАМ НАЦИСТСЬКИХ ПЕРЕСЛІДУВАНЬ

У рамках Програми MOM "Екгіне" гуманітарна допомога харчовими продуктами

Той факт, що представник MOM Ольга Озьорна, яка прибула в Ужгород і мала бесіду з керівниками багатьох ромських товариств, надумала побувати в

Нарешті! Так хотілося мені вигукнути, коли дізналася: Закарпатське культурно-просвітнє товариство "Романі Яг" у рамках гуманітарних та соціальних програм MOM надає допомогу чи не ста ромам гарячою їжею через благодійну їдальню.

Я сам вижджаю на працю в Угорщину. Власними коштами допомагаю важкохворим. Зви-

лише окремі прізвища: Данч Йосип Йосипович, Станкович Олена Іванівна, Фонтос Георгій Георгійович. Всі - сваяльці. Гога Марія Григорівна - мешканка села Росош. Марія Йосипівна Коршунова, живе у селі Строїне. Потребують допомоги Зіта Йосипівна Аміт, який 65 років, Єлизавета Йосипівна Балінт, котрій уже сімдесят, інші

ще видавати - продукти харчування чи гроші? Моя думка така: продукти харчування. Звичайно, проблем чимало.

записала розповіді про пережите в часи нацизму. Я є невісткою бірова Рудольфа Салко і вхожу в так звану групу підтримки його діяльності, що спрямована на допомогу особливо незахищеним ромам. Хочеться полегшити життя людям. Той рік отримали гуманітарну до-

Сам Ёйзушко послав нам поміч, абисьмо не померли з голоду

конкретних людей - викликав неоднозначні судження.

Ігнац Тирпак, голова Перечинського районного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг".

- У нас днями й справді побувала координатор програми MOM Ольга Озьорна. Відвідала Перечин, а також село Сімер. Чим цікавилася? В бесіді з літніми ромами (ніби між іншим) з'ясувала про отримання допомоги. Що, скільки і коли отримали? Які мають претензії?

За плечима багатьох ромів - трагедія оstarбайтерів, повнечене особисте життя. Не знати як можуть сприйняти допомогу. І що ж? Розмова вийшла для обох сторін цікавою. Відверто розказали, що отримали.

Люди раді були отримати допомогу. Одна з ромок сказала: "Сам Ёйзушко послав нам поміч, абисьмо не померли з голоду".

чайно, необхідно, щоб економіка запрацювала, люди мали роботу.

Ігнац Тирпак

Марія Салко

Калман Лакатош

Ласло Дюрі, голова Виноградівського товариства "Романо Дром" ("Ромська дорога"), депут-

Розробили новий проект. Допомогу отримуватимуть літні роми, включно до 1945 року народження.

Іван Тирпак, голова Великоберезнянського культурно-просвітнього товариства "Романі Яг".

- У нас працює завдяки Фонду "Відродження" недільна школа. Нещодавно була перевірка. Зауважень до роботи не маємо.

Марія Євгенівна Салко, завідувача бару-ресторану "Проф" м. Чоп.

- У новому проекті, який роз-

помогу через реформатську церкву, частково мій чоловік - син бірова пана Салко - допомагав найбільшим сім'ям із власних коштів. Через свій поважний вік і трішки нездоров'я, наш батько не зміг приїхати в Ужгород. Інтереси ромів Чопа "заступає" син, його офіційний помічник.

Ганна Рошташ, голова жіночого об'єднання Рахівського району.

- Розробляю новий проект. Серед тих, хто особливо важко живе в час економічних негараздів, - Анна Василівна Кошаркар, Любов Володимирівна Кошаркар, Марія Юрївна Ковач, Олена Юрївна Розничук, Ганна Юрївна Кошаркар. Табір великий - тисяча чоловік. У мене в списку 55 жінок, які мають по 6, 7, 8, 10 дітей, двадцять пенсіонерів, у семи сім'ях є сироти.

Виникла недовіра, що я ходжу щось вибівати для себе, хоча я все роблю для блага людей

На запитання, що не всі, хто потребував з числа тих, кому на- лежала допомога, отримали її, пан Ігнац відповів:

- Потрапили в неоднозначну ситуацію. Деякі роми просто не дочекалися допомоги, бо вже були в лігах.

Калман Лакатош, голова Мукачівського районного товариства "Романо Амаліпе" ("Молоді цигани").

- У районі близько 3 тисяч ромів. Найбільше число їх мешкають у Великих Лучках, Баркасові, Чомонині, Рівному, Домбоках... Працюємо над проектом, у

тат Великоком'ятської сільської ради:

Хотілося б, аби такий поважний і

Спільно діятимемо в реалізації проектів, які фінансуються MOM та направлені на поліпшення становища ромського населення

розробляємо, до 150 чоловік. Хоті-

Перед виборами голова рай-

На Свалявщині до сотні ромів - жертви Голокосту. Переважне їх число живуть у бідності

якому передбачена, зокрема, й допомога літнім ромам, сім'ям, де багато дітей. Горват Калман, Лакатош Гелена живуть дуже суточно. Й сотні інших ромів теж. Землі мало, роботи нема. Та я попрошу вас поїхати в Чомонин. Тут живуть найбільш бідні роми. Бодай якоїсь помочі з різних організацій, які опікуються хворими, найнезахищенишими, не отримуємо. Я просив Імре Надя, який може щось виділити з продуктів, одягу. Обіцяв до 1 вересня щось зробити. Вдячні будемо і "Карітасу", і реформатській церкві.

тош Василь Іванович, Штефанко Марія Іванівна. Всіх не називатиму, бо список би вийшов довгим.

Виникла недовіра, що я ходжу щось вибівати для себе, хоча я все роблю для блага людей. Багатьом доводиться це пояснювати.

Матвій Балінт, голова Свалявського міського культурно-просвітнього товариства "Романі Яг", депутат міської ради.

- Я порівняно молода людина. З боєм слухаю кожну сповідь тих ромів, котрі пережили часи Голокосту. На Свалявщині близько сотні ромів - жертв Голокосту. Назву

Зроблено значну роботу, щоб взяти на облік жертв нацистських переслідувань.

Підписано договір з Закарпатською асоціацією ромських громадських організацій "Екгіне" ("Єдність") про спільну діяльність з реалізації проектів, які фінансуються MOM та направлені на поліпшення становища ромського населення Закарпатської області та України загалом.

Часто запитують: "А що кра-

шанований чоловік, як Бейла Балог, якому 82 роки, дочекався допомоги. Потрібна вона й Герміні Федорівні Балог, іншим.

Сподіваємося, що торішня соціальна допомога на дітей за 4 місяці буде отримана

Адже, скажімо, Янош Яношович Калуї хворіє туберкульозом. Кошти треба на ліки, краще харчуватися.

Ромська літераторка Марія Ілліїш обійшла десятки родин,

наш земляк, депутат Верховної Ради України Орест Климпуш. Сподіваємося, що Бог допоможе.

Ті наші люди, які постраждали від зсуву в горах, отримали також допомогу.

Розмову вела
Юлія Зейкан

СПОРТ. ФУТБОЛ

Спекотного серпневого дня відбулася не менш спекотна зустріч між двома ромськими командами міста Ужгорода.

На стадіоні школи № 7 обласного центру 28 серпня змагалися у майстерності ромські футболісти команд "Радванка" та "Шахта". Близько трьохсот вболівальників підбадьорували гравців.

Знай наших!

Та все ж голи батька та сина Марковичів - Еміла та Роберта, вивели вперед команду "Радванки" (чемпіона області 1975 року) вперед. Вона перемогла з рахунком 2:0. Судив матч фанат футболу Андрій Михайлович Чичак, котрий нещодавно повернувся з немілою Португалії.

Вл. інф.

- Борис Ладиславовичу, як виник у Вас задум створити Товариство?

- Перше Товариство "Рома" було створено у 90-х роках, куди входили майже усі представники нинішніх товариств. Особливо було створене і наше Товариство - усього 2 роки тому в 2000 році й назвали його "Романи Зор" ("Ромська сила").

Голова Товариства - Валерій Миколайович Плісов, заступник голови Борис Ладиславович Бучко, Децидер Пап відповідає за культурно-просвітницьку роботу, Йосип Тирпак веде громадську роботу.

- Наше Товариство "Романи Зор" в основному займається господарськими справами. На відміну від інших, які вчать ромів співати і танцювати, товариство піклується про виховання, освіту, лікування, відпочинку дітей і надання матеріальної допомоги пенсіонерам і малозабезпеченим сім'ям. Адже роми хочуть не тільки співати, але й їсти і нормально жити.

- Які заходи для цього ви вживаєте?

- З цією метою ми відкрили ромську групу при дитсадку №3, який знаходиться на вул. Нахімова, 4. З колишнього складу, який нам виділили, ми переобладнали і повністю устаткували приміщення для 17 ромських дітей. Весь ремонт і устаткування зроблено за кошти Товариства "Романи Зор" й допомоги Фонду "Відродження". Перераховуємо кошти також і для додаткового харчування.

Взяли в оренду приміщення й облаштували спортзал у мікрорайоні "Шахта". Проводить спортивні тренування студент УжНУ Микола Нікіфоров, якому товариство давало цільове направлення, вчиться за кошти Фонду "Відродження".

Масо юридичний центр для надання юридичної консультації ромів. Займається цим питанням Едуард Бучко, який закінчив ЗОШ №20 із срібною медаллю (пер-

Борис Бучко:

"САКО ДЕТЕГАРА (ТОСАРА) УШТЯВ ГІНДОСА, ТЕ АВЕЛ МІШТО КАДО ПГАРО ДЖІВІШЕ РОМЕНГЕРО"

Борис Бучко: "КОЖНОГО РАНКУ ВСТАЮ З ДУМКОЮ, ЯК ПОЛІПШИТИ ТЯЖКЕ СТАНОВИЩЕ РОМІВ"

Поспілкуватися з Борисом Бучком, заступником Товариства "Романи Зор" виявилось нелегко. Настільки у нього графік роботи напружений, що вдалося його "видловити" лише пізно ввечері. І не дивно, адже за два роки створення Товариства було зроблено чимало справ і напрацьовано, а також поліпшено матеріальне становище багатьом ромам. Найбільше його турбують діти: їх виховання, навчання і працевлаштування. Наш кореспондент зустрівся з Борисом Ладиславовичем і поцікавився роботою Товариства "Романи Зор".

ший ром в Ужгороді), а зараз вчиться стаціонарно на юридичному факультеті УжНУ.

При Ужгородському профтехучилищі №5 відкрили курси для однієї групи випускників ромських дітей ЗОШ №14, де вивчають годинникову справу. Шестимісячні курси закінчили 13 ромів і працюють у годинниковій майстерні, яка знаходиться на пл. Корятовича. У цьому велику матеріальну допомогу надав нам Карпатський фонд, який очолює Ігор Васильович Ілько.

Завдяки Канадському фонду, який очолює Володимир Синюк, з 1 вересня відкрили ще одну групу годинників при тому ж училищі, а при ПТУ №6 - групи перукарів для ромських дітей з 10-12 чоловік. Адже наш проєкт підготовки годинників і перукарів зацікавив представників Канадського фонду, які перебували з робочим візитом у Карпатському фонді. Вони вирішили розширити нашу діяльність й затвердили ще додатково проєкт для підготовки кадрів. Для цього виділили допомогу на суму 5000 доларів.

З нового навчального року проєкт набуває чинності, але під

пильним оком Товариства "Романи Зор".

Після закінчення курсів видаємо спеціальне свідоцтво про закінчення курсів. І тоді ромські діти можуть йти на роботу. Це є великою перспективою для працевлаштування.

Під час зустрічі представників нашого Товариства з депутатом міської ради Олегом Васильовичем Лукшою було обговорено питання про будівництво або виділення приміщення для "м'ясного населення у мікрорайоні "Шахта" й інших місцях Ужгорода спеціальних перукарень.

- Борисе Ладиславовичу, розкажіть коротко про себе.

- Народився я у мікрорайоні "Шахта" в Ужгороді. Мої батьки вихідці з колишнього табору на Мочарі. Батько працював бригадиром зварювального цеху на Ужгородській залізничній фабриці, а мати часто хворіла й тому не працювала. Крім мене, у сім'ї був ще один брат і три сестри. Брат - підприємець, а сестри разом з матір'ю проживають в Угорщині. Батько, на жаль, через хворобу помер у розквіті сил.

Спочатку вчився у ЗОШ №14, а далі середню освіту здобував у ЗОШ №5, де й отримав атестат

На світлині: детально вивчити годинникову справу допомагає досвідчений вчитель Борис Бучко.

зрілості у 1972 році. Паралельно вчився у музичній школі ім. Чайковського, де освоював гру на акордеоні. З 1972 по 1974 рік навчався у профтехучилищі при побутокombіні "Смерчка" й отримав спеціальність годинникаря. Три роки працював зав. майстернею годинників. Далі - служба в лавах Радянської Армії. Відслуживши в армії, працював викладачем годинникової справи у профтехучилищі в Латвії. У 1988 році одним із перших відкрив ромський кооператив "Будильник". А у 2000 році став членом і засновником Товариства "Романи Зор". Викладаю і годинникову справу в профтехучилищі №5, тому вільного часу в мене обмаль. Дружина Магдаліна Петрівна викладає плавання у ЗОШ №20, а зараз у декретній відпустці, виховує доньку Ніколетту. Син Едуард - студент юридичного факультету УжНУ.

- Які плани у вас, Борисе Ладиславовичу, на майбутнє?

- Є задум зайнятися землеробством. Щоб ті роми, що не мають роботи й освіти, могли обробляти землю, яку ми хочемо взяти в оренду у с.Сторожниця (поки що шість гектарів) й заробити собі на проживання. З цієї метою плануємо направити кілька ромських осіб вивчати аграрну справу в Угорщину в місто Дебрецен. Якщо доможемося хорошого результату, то земельну площу розширюватиметься.

При ромському центрі "Романи Зор" хочемо відкрити недільну школу з комп'ютерним класом,

а також гурток з розвитку ромського мистецтва (вишивка, малювання, квіткарство, ковальська справа) й вивчення іноземних мов. А для того, щоб перш ніж відкрити різноманітні установи, то наші ромські лідери повинні задуматися, що треба спочатку підготувати свої професійні кадри. Це з дитсадку треба започаткувати національну культуру, вивчати мову й мати хорошу підготовку до школи, щоб ще в дитсадку діти вміли писати й рахувати, тоді їм легше буде вчитися в школі. Хочемо створити садок-школу при ЗОШ №14 і повністю контролювати навчання. Для цього направимо в педагогічне кільце ромських випускників, щоб мати своїх ромських вихователів.

І через кілька років плануємо з наших випускників отримати спеціалістів не тільки з освіти профтехучилища, але й з вищих улюблених закладів - вчителів, лікарів, юристів, інженерів та багатьох інших спеціальностей.

- Що побажаєте нашим читачам, працівникам "Романи Яг" і членам ромських товариств?

- Звичайно, здоров'я, творчого натхнення й завзяття, реально втілювати свої ідеї, готувати ромських спеціалістів, більше піклуватися про ромський народ, культуру, добробут і здоров'я.

- Дякую за співбесіду.

Розмову вела
Волика Опаленик,
кореспондент газети
"Романи Яг".

На світлині: цікаво проходять заняття у ромській групі при дитсадку №3.

О рома джан анде кгангера

Роми ідуть до храмів

Тільки в нашій невеличкій Закарпатті у часи кривавого Сталіна було знищено тисячі жителів краю, серед них чимало ромів - катівні Ковнера в Мукачеві, різних таборах, у т.ч. концентраційних, на спорудженні лінії Арпада. На довгі строки було засуджено 128 греко-католицьких священників, частина з яких вкрили кістками мерзлу землю в Сибірі та Казахстані, було знищено єпископа Теодора Ромжу, інших. У 1947 році були заборонені Богослужіння. У ГУЛАГах, а згодом у Казахстані відбував "покару"

відомий ужгородський канонік о Хіра.

Минулого місяця відзначено одинадцятий рік відродження новітньої української держави. Та чи такою вона, себто держава, яку ми всі - українці, роми, угорці, німці, словаки, представники інших народів, які проживають у краї, очікували? Далеко ні. Візьміть скаргу звернення Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Ніні Іванівні Карпачовій від Голови громадської організації "Романо Дром" Олександра Миколайови-

ча Бузи. Судово-медичний експерт констатував побиття руками й ногами. Хто ж бив, обзивав "циганською мордою" рома, лідера громадської організації? А ті, хто мав би захищати - начальник служби безпеки по боротьбі з економічними злочинами. Та й не лише він.

Редакція інформуватиме читачів про розгляд цієї скарги ("Романи Яг" від 28 серпня 2002р.).

У селі - найбільша церква Закарпаття

Село Боржавське (Закарпатська область). Тут на стіку трьох районів: Іршавського, Берегівського і Виноградівського зведено новий греко-католицький храм Покрови Пресвятої Богородиці.

Колішній в'язень ГУЛАГів єпископ Маргітч вклав у будівництво всю душу і всі кошти. Храм заввишки 45 метрів, розрахований на 1200 сидячих місць.

До храму напередодні його освячення завітав лідер блоку "Наша Україна" Віктор Ющенко з депутатами Верховної Ради України Віктором Балогою та Іваном Іванцом.

Освячення і архієрейську урочисту Літургію, в присутності двох владик сусідніх Івано-Франківської та Львівської областей, а також господаря храму - владика І.Маргітчи - з 40 священниками відправили ординарій Мукачевського греко-католицького єпархії Іван Семедій.

Вл. інформ.

Романе чачіне

О манро сі ле Девлестар.
Хліб від Бога.
О Дел арагел саконес,
кон пєс карінг лєсте манг-
ел.

Бог береже всіх, хто звер-
тається до нього.
Поменні ле бенгес, о
бенг сикавела пєс туке: по-
менні ле Девлес, о Дел ска-
вела пєс.

Згадай чорта і чорт з'я-
виться, згадай Господа і він
прийде до тебе.

На роде ле Девлес аврал, роде лєс анде тїро іло.
Не шукай Господа аби-де, а шукай в своєму серці.
Роде ле Девлес, араггеса соготді (саворо).
Шукай Бога, знайдеш все

СІКЛЮВАС РОМАНІ ЧГІБ
ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

У передмові, написаній Петром Лизанцем, доктором філологічних наук, професором УжНУ до "Українсько-ромського розмовника" (А.Адам, Е.Навроцька, Ужгород, 2002р.), сказано, що мова — безцінний скарб кожного народу. Без мови не можливе існування і розвиток суспільства, не можливе спілкування людей між собою та взаємопорозуміння між ними, а також налагодження спільної праці. Ось чому уже багато тисяч років усне мовлення передається з покоління в покоління. Мова весь час розвивається, удосконалюється і збагачується новими словами, термінами та різними виразами. Внаслідок безпосереднього контактування слова однієї мови проникають в іншу мову, збагачуючи її. У мові віддзеркалена матеріальна і духовна культура народів, їх побут. Тому сьогодні важко уявити собі розвинену державу без рідної мови в її усному та писемному аспектах.

Пропонуємо читачам розділи з "Українсько-ромського розмовника", який буде знайомити читачів з азами ромської мови.

Вітання

Вітаємо Вас...
у нашій оселі
на нашій землі
у нашому офісі
у культурному центрі
Вітаємо всіх!
Добрий вечір!
Добрий день, роми!
Добрий ранок!
Щастя і здоров'я
вашій родині!
Із днем народження!

Зі святом!
Радий зустрічі
з вами знову!
Щасливого прибуття!
Як справи?

Звертання

Громадо!
Громадяни!
Дорогі друзі!
Колегі!
Пане головуючий!
Пане начальнику!
Пане суддя!
Пані вчителько
(вчитель)!
Пані та панове!
Роми!
Шановний пане!

Драгостьс

Лошас Туменге...
андо амаро кгер
пре амарі пгув
андо амаро офісо
андо амаро центро
Драгостис саворен!
Лачі раті!
Лачо двєс, ромале!
Лачі детєгара!
Бахт састіпє
Тумаракі фаміліяке!
Тїйре двєсєса кай
араггадлан!
Ле інепоса!
Лошав кай арагглем
Туменца ме палпале!
Бахтало кай авілан!
Сар е бувт?

Пгучібєн

Мануша!
Мануша!
Драге амала!
Колегі!
Рая шейро!
Рая начальніко!
Рая сутца (крисари)!
Раі учителка
(рай учителя)!
Раі ай рая!
Роми!
Патівало рая!

(Далі буде.)

РОМАНІ Я

Газета Закарпатського ромського
культурно-просвітнього товариства

Реєстраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Шеф-редактор
Редактор

Александр АДАМ
Евгенія Навроцька

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Я"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м. Ужгород, вул. Дунавського, 18,
телефакс (03122) 3-21-59.
E-mail: romiyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арж. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1553

Амарі історія. Наша історія

У попередній розповіді ми зупинилися на історії міграції ромів у XII-XIV століттях, з проблемами з якими вони зустрілися в Європі. Буремні XV-XVII століття були пов'язані з релігійними конфліктами, з яких Європа не могла вибратися близько двохсот років. У ході цих воєн величезна кількість людей стали біженцями, а військові дії підірвали економіку. Величезна кількість голодних людей сприймалася селянами як зайві роти.

В Англії, де новий період розпочався процесами "обгороджування", з'являються юриби людей без засобів існування, котрі займалися грабінництвом і грабуннями. Проти жебрацтва були прийняті найбільш жорсткі закони. За цими законами було страчено два відсотки населення Англії. Громадянська війна загострила і без того існуючі протиріччя.

В цей період завершується формування національних держав, яке принесло з собою зростання націоналізму.

Роми потрапили у зачароване коло. Економічна криза зробила майже не-

можливий збут ремісничої продукції, з року в рік зростає ненависть корінного населення. Голод заставляв ромів йти на правопорушення, а це, у свою чергу, викликало ворожу реакцію і вело до нових витків державного насилля.

Період репресій мав для західноєвропейських ромів колосальні наслідки. Результатом гонів стала консервація кочового способу життя і консолідація ромського етносу. В іншомовному середовищі малі народності, як правило, асимілюються. У Західній Європі до XIX століття розчинилися десятки народностей. Роми, не маючи постійної території, уникали цієї економічності. Частина залишилася кочівниками, а інші групи німецьких ромів, не витримавши розправ, у XVII столітті подалися через територію Польщі в Росію.

У 1497-1496 роках король Словаччини Владислав видає охоронні грамоти ромам, котрі кочують.

1492 р. Перші антиромські закони в Іспанії.

1498 р. Чотири роми супроводжують Христофора Колумба у його третій подорожі до нового світу.

1500 р. Поєднання світу ромів з національними танцями Андалузької провінції Іспанії, поява мистецтва фламенко.

1501 р. Поява ромів у Росії.

29 вересня 1512 р. Роми зарєстровані в Швеції. Група ромів на чолі Гаджіно у складі 30 родин перебувають у Стокгольмі. Спочатку вони отримують охоронні грамоти та гроші на перебування, а кількома роками пізніше за короля Густава Васки (1521-1560) були вислані з країни. В цей же рік роми були вигнані з Каталонії (Іспанія).

1530 р. Перші антиромські закони в Англії. Генріх VIII забороняє капітанам кораблів транспортувати ромів у країну.

1538 р. Початок вивозу ромів у колонії Португалії.

1547 р. Король Англії Едвард IV видає закон, за яким ромам, які були затримані, випалювали тавро у вигляді букви "V" і оголошували рабами спочатку на два роки. Якщо ром відбив, то при другому затриманні випалювали вже тавро "S" і оголошували рабом на все життя.

Видається перша енциклопедія в Англії, в якій ав-

тор Ендрю публікує главу про ромів, яка є першою публікацією з ромської мови.

1557 р. Приймаються перші антиромські закони в Литві. За правління Сигізмунда Огастуса приймається закон, згідно з яким ромів не можна допускати до Варшавського Сейму (парламенту).

1560 р. Іспанське законодавство забороняє ромам говорити на своїй мові і одягатися у ромський одяг.

1563 р. Священна рада в Римі забороняє ромам бути священиками.

1595 р. Стефан Разван, син рома і вільної жінки, стає у квітні правителем Молдови. Чотири місяці потому був затверджений на цю посаду, а у грудні того ж року був вбитий.

1619 р. Іспанський Король Філіп III оголошує, аби всі роми були вислані з країни. (Напередодні у 1611 р. їм заборонялося мати коней і змушували займатися обробіткою землі) протягом 6 місяців, або домовитися з містами, де жило понад 1 тис. городян. Підтверджувалась заборона національного одягу і мови.

"Ромська красуня - 2002"

Катя, 14 р.,
м. Мукачєво

Зіта, 14 р.,
м. Мукачєво

Альбіна, 16 р.,
с. Великі Ком'яті

Редакція газети "Романі Я" й надалі запрошує ромських дівчат (віком від 12 до 20 років) взяти участь у фотоконкурсі.
Для участі у конкурсі слід подати своє фото. Необхідно також вказати вік, місце проживання.

ПТЕРАСА

Ворожка - клієнці.
- Мадам! Вашому чоловіку загрожують небезпека. Ви скоро станете вдовою.
- Це я знаю. Ви тільки скажіть, чи мене оправдають?

♦ ♦ ♦ ♦

Драбарка ла клієнкаке.
- Раї! Тумаре муршеке авла чоріпє бїда. Ту сіго авєса пгівал.
- Кадо ме джанав. Туме фері пгенен, ман анде робїя (бар) чї сувєна.

♦ ♦ ♦ ♦

- Лікарю! Я важу сто двадцять кілограмів. По-рекомендуйте мені яку-

небудь дієту для похудіння.
- Ви повинні з'їдати кусок чорного хліба з маргаріном, яблуко і чай без цукру.
- Лікарю, це після їди чи до?

♦ ♦ ♦ ♦

- Докторо! Ме важинав шєл ай бїш кілі. Подпгєнен мангє савї варєсєс дієта те шутковєв.

- Тумєн тробуй те хан кало манро маргаріноса, пгабай ай чай бї гуглєско.
- Докторо, кадо англа хабен вай пала хабен?

♦ ♦ ♦ ♦

Ромська кухня

Гурувано мас бурєнца

1 кг гурувано мас
250 г бурєца (козара)
2 коці гугло (цукоро)
Анде пірї сєвєс о жіро пала кадо пражїнас є пурум. О мас чїнгєрас про коці, сєвєс анде пірї, лондїарс, ай хїпєса пандавєс тєїлє. Те тробуй, те на пгабол шай цєра пай чгорєс. Кана о мас пре допєашєте тєділас, андре сєвєс о бурєца. Кана о мас лє бурєнца кердїоль ковлє, пала кадо анде пірї чгорєс ловлі мол гамїсарєс лє гуглєса (цукорєса) пала кадо пре цїкї яг тєдїоль (жірол).
Шай авєн круїлї вай коломїра вай рішкєша.

Яловїчїна з грїбами

1 кг яловїчїни
250 г грїбїв
2 чайні ложкї цукру
У кєстрїлї з жіром обсємажуємо цїбулю. М'єсо рікємо на малєнкі кубїкї, кїдаємо в кєстрїлю, солїмо за смаком. Якщо потрїбно, то долїваємо трохї водї. Колї м'єсо напїготовлєво, докладаємо грїбїв. Колї м'єсо з грїбами м'єкє, долїваємо 1 стакєн червоного вїна. Помїшучї, додаємо цукор і на малєнькому вогні трохї варїмо.
Подаємо з вїдварєною картоплєю або рїсом.